

Serie Gezonde Kinderopvang

Seksuele ontwikkeling van kinderen

De seksuele ontwikkeling van kinderen, een van de thema's van gezonde kinderopvang, is iets waar pm'ers in hun dagelijks werk niet omheen kunnen. Alles begint bij kennis van een gezonde seksuele ontwikkeling van kinderen. Maar ook een ontspannen benadering is belangrijk.

🔒 Annette Wiesman 📷 AdobeStock

K

Kinderen die aan pm'ers vragen of ze wel eens vrijen, jongens die hun piemel laten zien, meisjes die bij het dokter-tje spelen op de ander gaan liggen. Een kind dat zich ergens tegenaan wrijft vanwege dat lekkere gevoel. Het zijn

voorbeelden waar pm'ers op de groep bijna dagelijks mee in aanraking komen, maar die hen soms in verlegenheid brengen. Wat moeten ze ermee aan? Verbieden, negeren, erover praten?

In het *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar* staat dat medewerkers moeten bijdragen aan een gezonde en veilige seksuele ontwikkeling van kinderen. Dat betekent dat een pm'er de verschillen tussen jongens en meisjes benoemt

als kinderen daar belangstelling voor hebben. 'De pedagogisch medewerker biedt ruimte én ook grenzen voor seksueel getint gedrag. Ze bespreekt wat "fijn" is en "niet-fijn", en dat kinderen rekening moeten houden met wat andere kinderen willen.' Op de bso ligt de nadruk op het aangaan van het gesprek over bijvoorbeeld vriendschappen, relaties, lichamelijke ontwikkeling en seksualiteit.

Grote verschillen

Toch lijken kinderopvangorganisaties heel uiteenlopend met het onderwerp om te gaan. Onlangs liet Rutgers, het kenniscentrum voor seksualiteit, een verkenning uitvoeren. De verschillen bleken groot. 'Sommige organisaties hadden al beleid ontwikkeld, andere niet', vertelt Rutgers-medewerker Ineke Mouthaan. 'Sommige vinden het vooral belangrijk om grensoverschrijdend gedrag te voorkomen, terwijl andere het onderwerp positief benaderen.' Mouthaan is betrokken bij Gezonde Kinderopvang, dat kinderopvangorganisaties ondersteunt met scholing en een praktische aanpak (zie noot) bij het toepassen van een gezonde leefstijl ('Een Gezonde Start'). Seksuele ontwikkeling is een van de thema's die in de aanpak aan bod komen, met praktische tips en verwijzingen naar achterliggende theorie. Goed om het thema seksuele ontwikkeling weer eens op de agenda te zetten, vindt Mouthaan. Ook omdat het in de huidige beroepsopleiding slechts summier aan bod komt. Pm'ers zouden volgens haar in de eerste plaats kennis moeten hebben van de seksuele ontwikkeling van kinderen, zodat ze weten hoe ze hen daarin kunnen begeleiden. Door die kennis beseffen ze dat seksueel gedrag bij kinderen niet eng is, terwijl ze seksueel overschrijdend gedrag sneller herkennen. Organisaties die werk willen maken van dit onderwerp kunnen het beste beginnen met het opstellen van een beleidsplan, adviseert Mouthaan. 'Een visie die gedeeld en gedragen wordt door de hele organisatie, geeft je iets in handen bij discussies.'

Visie ontwikkelen

Bij Kinderopvang Humanitas zijn ze al sinds 2006 bezig met het thema seksuele ontwikkeling. Leonie Heutz, manager pedagogiek en kwaliteit, werd daarbij geïnspireerd door de denkbeelden van Channah Zwiep, de onlangs overleden specialist seksuele ontwikkeling en opvoeding

'Door zelf wat losser met het onderwerp bezig te zijn, kun je de spanning ervan afhalen'

Verder lezen

- www.gezondekinderopvang.nl > Thema's [0-4 jaar] of [4-12 jaar] > seksuele ontwikkeling
- **Brochures** voor ouders over de seksuele ontwikkeling van kinderen, te bestellen en te downloaden bij Rutgers. www.shop.rutgers.nl > zie webwinkel > ouders
- **Boeken** van Channah Zwiep: *Seksuele ontwikkeling* (2012), *Wat is seks?* (2011), *Wat is wijsheid?* (2010), *Doktertje spelen en zo* (2010)

van kinderen. 'Een workshop van Zwiep deed me inzien dat het logisch is dat seksuele opvoeding er gewoon bij hoort, en dat je er zeker in de opvang niet omheen kan. Mijn collega's en ik zijn erover gaan lezen, en dan is Zwiep de autoriteit. Haar boeken zijn geschreven op het niveau van pm'ers, en wemelen van de voorbeelden.' Het resultaat was een werkplan, met daarin aandacht voor theorie én praktijk, werkvormen en opdrachten, en een handleiding om teams op locaties hun eigen visie te laten ontwikkelen. Ook ontwikkelde Heutz een presentatie voor locatiemanagers en pm'ers over de seksuele ontwikkeling van baby's, peuters, kleuters en pubers. 'Zeker in het begin vond ik het spannend om over dit thema een workshop te geven', zegt ze. 'Vaak is er eerst gegiechel, maar dan volgt meteen ook de herkenning. In de kinderopvang zie je heel veel situaties die met seksualiteit of intimiteit te maken hebben, zoals doktertje spelen. Of er gebeuren dingen waarbij pm'ers zich afvragen: oei, moet ik dit goedvinden?'

Beleidsplan

Ook bij SKSG (Stichting Kinderopvang Stad Groningen) staat seksuele ontwikkeling van kinderen al bijna tien jaar in de aandacht. De organisatie heeft er een beleidsplan aan gewijd. 'Het feit dat we er al zolang mee bezig zijn, betekent overigens nog niet dat iedereen seksuele ontwikkeling bij kinderen normaal vindt; het blijft een gevoelig onderwerp', vertelt Astrid de Bruin, hoofd pedagogen. 'Dat geldt voor zowel ouders als pm'ers. Juist daarom is het goed om een beleidsplan te hebben. Daarmee laat je zien dat seksuele ontwikkeling erbij hoort, en dat wij daar als mede-opvoeder een taak in hebben.' Pm'ers staan er nog niet altijd vanzelfsprekend bij stil, zegt De Bruin, totdat ze ermee te maken krijgen op hun groep, bijvoorbeeld als kinderen opeens bij elkaar willen kijken of ze er hetzelfde uitzien in hun blootje. 'Dan is het toch nog vaak: help, wat moet ik hiermee?' In het beleidsplan staan concrete voorbeelden omschreven. Ook wordt benadrukt dat de eigen waarden van pm'ers een rol spelen in hun benadering, en >

dat die sterk kunnen verschillen. 'We merken nog steeds dat het onderwerp een hoog giegelgehalte heeft', zegt De Bruin. 'En ouders kunnen soms schrikken. Juist dan is het goed om hierop een uitgesproken visie te hebben.'

Praten met ouders

Ouders moeten aanvankelijk soms wennen aan de gedachte dat de kinderopvang partner is bij de seksuele opvoeding van hun kinderen. Maar volgens Mouthaan van Rutgers verandert dat wanneer ze eenmaal begrijpen dat seksualiteit breed moet worden opgevat: aandacht voor het eigen lichaam, behoefte aan een knuffel, het leren stellen van grenzen. Praten met ouders is altijd de oplossing, zegt De Bruin. En wat als ouders ook in een tweede of derde gesprek aangeven dat ze er allemaal niets van willen weten? 'We leggen steeds opnieuw uit wat we doen en waarom we dat belangrijk vinden. Meestal is dat genoeg.' Soms doet zich een situatie voor waarbij ouders zo schrikken, dat er een individueel gesprek moet plaatsvinden. Bijvoorbeeld als een kind aan andermans piemel of vagina heeft gezeten. 'We vertellen ouders altijd wat we in zo'n situatie doen. Als je laat zien dat je heel goed begrijpt dat ze geschrokken zijn, scheelt dat veel.' Heutz vult aan: 'Soms kunnen dit soort dingen heel erg worden opgeblazen, maar het is altijd vanuit zorg. Door zelf wat losser met het onderwerp bezig te zijn, kun je de spanning ervan afhaken.'

Zorg

Soms is er écht reden tot zorg. Heutz vertelt over een situatie die zich voordeed op de bso. 'Het ging om drie kinderen, er was sprake van dwang en de handeling paste niet in de leeftijdsontwikkeling. Een van de ouders sloeg alarm. We gaan dan praten en observeren: wat gebeurt er bij kinderen, pm'ers en ouders? Ook hebben we gesproken met de school. Veilig Thuis, het meldpunt voor huiselijk geweld en kindermishandeling, werd ingeschakeld. Ver-

'Praten met ouders is altijd de oplossing'

volgens werd in het gezin de al aanwezige hulpverlening geïntensiveerd.' Heutz is ervan overtuigd dat het in dit soort situaties veel uitmaakt of een organisatie aandacht heeft voor seksuele ontwikkeling van kinderen. 'Als pm'ers eraan gewend zijn om erover te praten, signaleer je dit soort zaken veel eerder.'

Vlaggensysteem

Bij Kinderopvang Humanitas gebruiken ze het Vlaggensysteem van Movisie, waarbij aan de hand van duidelijke vragen (Past het gedrag bij de situatie, bij de leeftijd? Is er sprake van dwang?) nagegaan kan worden of er reden is tot zorg. Volgens Mouthaan van Rutgers is dat een prima manier om in het team het gesprek aan te gaan over dit soort situaties. Bij SKSG gebruiken ze dat systeem niet. 'Onze leidsters zijn getraind in herkenning kindermishandeling, waarvan seksueel overschrijdend gedrag onderdeel is', zegt De Bruin. 'En we hebben pedagogen die onze pm'ers kunnen bijstaan.'

Alles begint met praten over situaties met seksualiteit zonder negatieve lading, concludeert Heutz. 'De boodschap van Channah Zwiep was: benader seksuele uitingen bij kinderen altijd positief; kinderen kunnen ook weerbaar worden door hun wensen te leren kennen, in plaats van hun grenzen.' <

DIT ARTIKEL MAAKT DEEL UIT VAN EEN SERIE ARTIKELLEN OVER GEZONDE KINDEROPVANG, MET ELKE KEER EEN ANDER THEMA VOOR EEN GEZONDE LEEFSTIJL. DIT KEER HET THEMA: SEKSUELE ONTWIKKELING. GEZONDE KINDEROPVANG IS EEN INITIATIEF VAN DE MINISTERIES VAN VWS EN SZW DAT WORDT UITGEVOERD DOOR DE PARTNERS VOEDINGSCENTRUM, RIVM/CENTRUM GEZOND LEVEN, TNO, PHAROS, VEILIGHEID.NL, KENNISCENTRUM SPORT EN HET NEDERLANDS JEUGDINSTITUUT. KIJK VOOR MEER INFORMATIE OP GEZONDE-KINDEROPVANG.NL/GEZONDHEIDSTHEMAS/SEKSUELE-ONTWIKKELING.

